

УДК 316.334.2

А.Малюк,
кандидат соціологічних наук

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ РОБІТНИКІВ УКРАЇНИ

У статті аналізуються соціально-політичні орієнтації робітників України. Стверджується, що свідомість робітників демонструє ознаки кризової нестабільної свідомості з відсутністю чіткої соціально-політичної ідентифікації.

В статье дан анализ социально-политических ориентаций рабочих Украины. Показано, что сознание рабочих демонстрирует признаки кризисного нестабильного сознания с отсутствием четкой социально-политической идентификации.

The paper gives an analysis of socio-political orientations of the Ukrainian workers. It is argued that socio-political consciousness of workers demonstrates the features characteristic of the crisis and unstable one with lack of clear socio-political identification.

Ключові слова: робітничий клас, суспільна свідомість, громадянське суспільство.

Ключевые слова: рабочий класс, общественное сознание, гражданское общество.

Keywords: working class, social consciousness, civil society.

Питання про соціально-політичні орієнтації робітничого класу є важливим для суспільно-історичного розвитку, оскільки саме цими орієнтаціями значною мірою визначатиметься подальший перебіг подій і процесів розвитку українського суспільства.

На основі аналізу даних дослідження “Українське суспільство”, проведеного Інститутом соціології НАН України у 2014 р., можна сказати, що соціально-політична свідомість робітників країни характеризується певною не-

визначеністю та відсутністю чіткої соціально-політичної ідентифікації (до підгрупи робітників увійшли респонденти, які вказували, що вони є кваліфікованими робітниками (N=266) чи підсобними робітниками, різноробами (N =114)).

Робітники України доволі негативно оцінюють економічне становище країни. Більшість із них (90,8%) оцінили економічну ситуацію нижче середньої позначки 5 балів за 10-бальною шкалою, тобто як погану. Відповідно до цього і політична ситуація оцінюється робітниками як напружена (39,5%) та критична і вибухонебезпечна (57,9%).

Водночас більшість робітників не бачать політичних сил та лідерів, здатних вивести країну з системної політичної та економічної кризи. На запитання *“Чи є сьогодні в Україні політичні лідери, які могли б ефективно керувати країною?”* схвально відповіли лише 22,9% опитаних робітників. Проте 46,3 % відповіли на запитання негативно, а ще 32,8% робітників не змогли дати відповідь. Аналогічно розподілилися відповіді на запитання *“Чи є серед існуючих на теперішній час в Україні політичних партій і рухів такі, яким можна довірити владу?”*. Схвальну відповідь дали лише 20,5% робітників, негативну – 46,8%. Ще 32,6% не змогли відповісти на це запитання. Таке ставлення до політичних партій і рухів та політичних лідерів доволі закономірне з огляду на те, що соціально-політична свідомість робітників не виявляє ознак чіткої соціальної ідентифікації з певними політичними силами та суспільними проектами українського суспільства, які вони висувають. Підтримка робітниками прихильників соціалізму (13,2%) та капіталізму (11,6%) перебуває приблизно на одному рівні. Натомість 51,3% опитаних робітників не ідентифікують себе ані з соціалістичним, ані з капіталістичним вибором, а ще 23,5% не змогли відповісти на запитання.

Проте незважаючи на невизначеність свідомості робітників щодо шляху суспільного розвитку, вони мають певні уявлення про те, яким має бути економічний устрій су-

пільства. Практичний досвід життя в соціально-економічній системі, в якій встановлено системне панування приватновасницьких відносин, перетворює робітників на супротивників неоліберального ринкового екстремізму. Лише 9,7% з них вважає, що потрібно мінімізувати участь держави і повністю покласти на ринок як єдиний регулятор соціально-економічного розвитку. Натомість 25,8% вважає за необхідне повернутися до планової економіки, а ще 48,7% вважають, що треба поєднати державне управління економікою та ринкові методи господарювання, 15% робітників не змогли відповісти на запитання. Тобто робітники переважно виступають за суттєве обмеження свавілля приватновласницьких інтересів.

Слід відзначити, що несприйняття робітниками неоліберального курсу на побудову ринкової економіки не перетворюється на масову підтримку якої-небудь політичної течії. Найбільшу підтримку з боку робітників отримала національно-демократична (11,6%), а також соціал-демократична (7,9%) течії. За ними йдуть соціалістична (6,8%) та націоналістична (4,7%) течії. Християнсько-демократична та ліберальна течії користуються підтримкою 3,9% та 3,2% робітників відповідно. Привертає увагу низький рівень підтримки комуністичної течії серед робітників – 2,9%. Але більшість робітників (57,2%) взагалі не ідентифікують себе з будь-якою політичною течією. Вони або не визначилися (15,3%), або не підтримують жодну з вказаних течій (11,3%), або взагалі не розуміються на відмінності між ними (30,3%). З даними про підтримку політичних течій добре узгоджуються дані про підтримку політичних партій на виборах до Верховної Ради, якби такі вибори відбулися в найближчий місяць. Знову ми бачимо, що більшість (53,3%) не підтримують жодну з політичних партій: не визначилися 21,1%, не братимуть участі у виборах – 31,3% робітників. З тих, хто залишився, готові підтримати партію “Солідарність” (П.Порошенко) – 13,7%, Радикальну партію О.Ляшка – 9,7%, партію “УДАР” В.Кличка – 5,8%, Всеукраїнське

об'єднання “Батьківщина” – 4,7%, партію “Громадянська позиція” (А.Гриценко) – 4,8%, Партію регіонів – 2,1%, Комуністичну партію України – 1,8%, партію “Самопоміч” (А.Садовий) – 1,8%, Всеукраїнське об'єднання “Свобода” – 1,6%, партію “Правий сектор” – 1,3% робітників.

Наявність багатопартійності вважається ознакою системи демократичного правління. Але щодо демократичного розвитку України робітники доволі критично оцінюють його результати. Більшість з них (58,2%) дійсно вважає, що сьогодні в Україні люди можуть вільно висловлювати свої політичні погляди. Однак досить значна кількість робітників (24,5%) так не вважає, а ще 17,4% нічого не можуть сказати з цього приводу. Лише 18,4% робітників задоволені тим, як розвивається демократія на Україні, тоді як 57,3% висловлюють своє незадоволення цим розвитком, а ще 26,7% не змогли визначитися щодо цього питання. З такою оцінкою узгоджується і ставлення робітників до багатопартійної системи. Лише 25% робітників вважають, що Україні потрібна багатопартійна система. Однак 41,3% дотримуються протилежної думки, а ще 33,4% відповіли “важко сказати”. Така доволі низька оцінка робітниками стану демократії в Україні є цілком природним наслідком “розбудови держави”, в якій влада відчужена від народних мас і підпорядкована притватновласницьким інтересам олігархічних кіл. Тому й не дивно, що робітники байдуже ставляться до демократії, яка в українських реаліях є нічим іншим як формою елітистського управління, що забезпечує узгодження інтересів панівних груп всупереч інтересам трудящої більшості. Демократія, за якої відбувається зростання соціальної нерівності, збіднення трудящих та збагачення олігархічно-бюрократичних кіл, є демократією несправедливою. Підтримувати існування такої політичної системи трудящі не мають ніяких мотивів і тому вдаються до підтримки радикальних рухів. Саме цим в умовах певного становища інформаційного середовища в Україні пояснюється зростання популярності серед робітників націоналіс-

тичних угруповань на зразок Радикальної партії О.Ляшка, які демагогічно обіцяють здійснити антиолігархічну революцію та приваблюють стомлений більш ніж двадцятирічними соціальними негараздами народ демонстрацією готовності (на відміну від керівництва КПУ) до радикальних дій.

Соціальною пригніченістю трудящих України пояснюється також їх низька залученість до так званого громадянського суспільства. Майже 90% робітників не належать до жодної політичної або громадської організації. Лише 2,9% робітників є членами професійних об'єднань і ще 2,4% – релігійних організацій. В усіх інших випадках участь в організаціях громадянського суспільства не сягає й 1%. Так, до політичних партій і суспільно-політичних рухів належать відповідно 0,3% та 0,5% робітників, а до екологічного – 0,8%. Зі сказаного випливає, що громадянське суспільство в сенсі “розміщеної між сім'єю, державою та ринком сфери інститутів, організацій та індивідів, в якій люди добровільно об'єднуються задля реалізації загальних інтересів” [1, р. 27] в Україні не існує, оскільки участь у ньому відкрита лише незначному сегменту населення України і є його привілеєм. Це лише підтверджує характеристику української демократії як несправедливої та елітистської, “демократії для небагатьох”, за висловом американського політолога М.Паренті. Це означає збереження умов соціально-політичної нестабільності в Україні.

Привертає до себе увагу ставлення робітників України до вибору подальших шляхів розвитку країни у світовому геополітичному і геоекономічному контексті. Більшість робітників (51,3%) позитивно ставляться до вступу України у Європейський Союз. Натомість 23,9% ставляться до цього негативно, а ще 23,9% не визначилися зі ставленням до вступу у ЄС. Думки робітників щодо вступу України до НАТО є більш розпорошеними. Позитивно до членства України в Північноатлантичному альянсі ставляться 35,3% робітників, а негативно – 35%; ще 28,9% не виз-

Розділ третій

начилися щодо цього питання. Дзеркальним відображенням ставлення до вступу у ЄС є ставлення робітників до приєднання України до союзу Росії й Білорусі. Негативно ставляться до приєднання до Союзу 53,9% , а позитивно – 25,3% ; 20% робітників не визначилися з цього питання. 43,7% робітників убачають ЄС головним союзником України в найближчі п'ять років, 18,2% вважають союзником України Росію та країни СНД. США у якості союзника назвали 8,4% робітників, Китай – 1,2% , а 26,8% не визначилися.

Загалом можна сказати, що свідомість робітників демонструє ознаки кризової нестабільної свідомості з відсутністю чіткої соціально-політичної ідентифікації з ключових питань розвитку українського суспільства. До того ж ця свідомість перебуває в лещатах суперечностей між реальними інтересами робітників тією мірою, якою вони усвідомлені ними, та інформаційним тиском на неї суспільного середовища, яке здійснюється в тому числі через ЗМІ України, що знаходяться переважно у власності компрадорських олігархічних кіл. Доки робітники України не стануть суверенним суб'єктом соціальної дії з самостійною класовою політикою, спрямованою на зміну соціального типу влади, вони залишаться об'єктом маніпулювання з боку фактично ворожих до їхніх інтересів суспільних сил і не зможуть відігравати позитивну історичну роль у соціальному, політичному, економічному та моральному оздоровленні суспільства.

Література

1. *Anheier H. Global Civil Society 2004/5 / H.Anheier, M.Kaldor, M.Glasius. – London : Sage, 2005. – 224 p.*